

Novinky zahraniční knihovnické literatury

22. AYRIS, Paul

Open archives : institutional issues [Otevřené archivy : institucionální záležitosti] / Paul Ayris
In: Vine. – [London]. – 0305-5728. – č. 125 (2001), s. 34-37. Lit. 3.

Elektronické zpřístupňování periodik ve Velké Británii, a to zejména z pohledu univerzit a podobných pracovišť. Především univerzitní knihovny si nadále nemohou dovolit předplácet tištěné časopisy v takovém množství, v jakém by bylo třeba. V mnoha oborech, především v oblasti vědy, techniky a lékařství, by vědci uvítali elektronické zpřístupňování svých prací, neboť ho oproti papírovým kopiím považují za rychlejší a efektivnější. Jedním z klíčových problémů je fakt, že ve Velké Británii chybí národní elektronický archiv. Oblastí vědecké komunikace se zabývá organizace CURL (Consortium of University Research Libraries), která pro tyto účely ustanovila zvláštní pracovní skupinu (Taskforce on Scholarly Communication). CURL vede dlouhé diskuse s vydavateli o výši poplatků za elektronické časopisy. Vyskytla se řada tvrzení, že elektronický přístup se knihovnám oproti subskripčním zřetelně vyplatí. CURL dále podporuje činnost sdružení SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition), a také Iniciativu otevřených archivů – Open Archive Initiative (OAI, <http://www.openarchives.org>). OAI se snaží zvýšit využívání vědeckých prací uložených v lokálních elektronických archivech tím, že je zviditelňuje uživatelům – byl zpracován standard pro vystavování metadat v lokálním archivu a pro sběr a transfer těchto metadat přes internet. V souvislosti s OAI vyvstává pro zúčastněné instituce řada otázek: např. zda by každá univerzita měla vlastnit volný server pro OAI, otázky autorských práv, cen za zavádění a udržování archivu v rámci OAI aj. Otevřené archivy dnes vytvářejí univerzity (Glasgow, Nottingham, Edinburgh, Southampton, Strathclyde). Otázkou je, zda organizace JISC (Joint Information Systems), která zatím tyto aktivity podporuje, bude moci i nadále finančně zabezpečovat vytváření širší sítě elektronických archivů v rámci OAI na britských univerzitách nebo zda by se univerzity neměly snažit o to, aby byla vybudována zcela nová instituce, která by se věnovala výhradně zastřešování těchto snah na území Velké Británie.

23. BATTLESON, Brenda – BOOTH, Austin – WEINTROP, Jane

Usability Testing of an Academic Library Web Site : a Case Study [Testování uživatelských rozhraní webovské sítě vysokoškolských knihoven : případová studie] / Brenda Battleson, Austin Booth, Jane Weintrop
In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 3 (2001), s. 188-198. Lit. 30.

Článek zkoumá pojetí uživatelského rozhraní a aplikaci testování uživatelských rozhraní webovských míst na konkrétním příkladu případové studie zaměřené na webovské stránky Buffalo University Libraries (USA, New York). Testování uživatelských rozhraní je neocenitelným nástrojem ověření účinnosti a snadného používání webovských míst. V úvodu autoři vysvětlují pojmy „inženýrství uživatelského rozhraní“ (Usability Engineering; zahrnuje do produktu zkoumání a návrh snadného používání) a „komunikace člověk - počítač“, které nabývají na významu poté, co se softwarové společnosti přestaly omezovat na funkčnost a začleňují do svých plánů vývoje nového softwaru potřeby uživatelů. V přehledu literatury na tato témata upozorňují, že jen málo z množství publikací o tvorbě a správě webovských stránek se věnuje komunikaci člověk - počítač nebo zkoumání, zda stránky vyhovují potřebám uživatelů. Příklady takových publikací jsou uvedeny, stejně tak publikace o testování použitelnosti. Dále autoři podrobně informují o postupu případové studie.

24. BOSTICK, Sharon L.

The History and Development of Academic Library Consortia in the United States : an Overview [Historie a vývoj konsorcií univerzitních knihoven v USA : přehled] / Sharon L. Bostick

In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 2 (2001), s. 128-130. Lit. 14.

Spolupráce knihoven ve formě konsorcií je v USA běžná. Článek popisuje historii a vývoj těchto konsorcií se zvláštním zaměřením na univerzitní knihovny. Již v 80. letech 19. století publikoval časopis Library Journal články o kooperaci knihoven a v roce 1933 vzniklo jedno z prvních konsorcií univerzitních knihoven (Severní Karolína) – Triangle Research Libraries Network (<http://www.trln.org>). Konsorcium bylo mimo jiné založeno také díky geografické poloze, která hraje důležitou úlohu při vytváření konsorcií dodnes. Hlavním důvodem vzniku konsorcií bylo však ekonomické hledisko. V roce 1972 provedlo Ministerstvo školství USA průzkum, jehož výsledkem byl přehled konsorcií univerzitních knihoven v USA. Na základě tohoto průzkumu Ruth J. Patricková sepsala knihu o univerzitních konsorciích

(Guidelines for Library Cooperation : Development of Academic Library Consortia. Santa Monica : System development Corporation, 1972), kde popisuje spolupráci univerzitních knihoven ve 125 konsorciích. Tato konsorcia byla posléze Jamesem J. Koppem rozdělena na 4 základní typy, které jsou vzorem konsorcií amerických knihoven i v dnešní době. Využití konsorcií univerzity je právě dnes ekonomicky výhodné, protože ceny služeb stále rostou. Knihovny jsou často členy několika konsorcií. Členství může být bezplatné nebo za členský poplatek. Konsorcia mohou tvořit pouze regionální skupiny nebo jsou celonárodní. Příkladem celonárodního konsorcia je OhioLINK, jehož součástí je Středisko elektronických časopisů (Electronic Journal Center – EJC) sloužící jako model pro ostatní konsorcia. Vedoucí představitelé konsorcií se od poloviny 90. let pravidelně scházejí. Založili Mezinárodní koalici knihovnických konsorcií (International Coalition of Library Consortia – ICOLC). Schůzky ICOLC a její práce dále otevřely nové možnosti pro výhodnou spolupráci. Autorka tedy vidí budoucnost knihovnických konsorcií jasně, slibně a s perspektivou rozvoje.

25. COLE, Louise

A library odyssey : electronic journals management in an academic institution [Knihovnická odysea : správa elektronických časopisů v akademické instituci] / Louise Cole

In: Vine. – [London]. – 0305-5728. – č. 125 (2001), s. 43-48. Lit. 6.

Pohled na správu elektronických časopisů na akademických pracovištích, jako konkrétní příklad jsou uváděny zkušenosti Univerzity v Leedsu (<http://www.leeds.ac.uk>). Přibližně 20 největších vydavatelů umožňuje akademickým konsorciím přístup ke svým časopisům díky NESLI (National Electronic Site Licensing Initiative). Časopisy jsou zpřístupňovány v „balících“ vytvářených především podle podobného obsahového zaměření. Tím se zviditelňují velcí vydavatelé – na úkor svých menších konkurentů. Některé tituly elektronických časopisů jsou volně přístupné pouze za předpokladu, že si instituce předplatí také jejich tištěnou verzi (tzv. „free-with-print“). Tím univerzity ročně přicházejí o tisíce liber z rozpočtu. Někteří dodavatelé časopisů účtují poplatky za zpřístupnění elektronické verze. Pravděpodobně nejvítanější jsou volně dostupné elektronické časopisy (pomineme-li některé problémy, jako např. tzv. „bloudivé“ URL, kdy knihovník nemůže časopis v prostředí internetu lokalizovat apod.). Otázka, zda zavádět v akademickém světě jen zpřístupňování elektronických verzí časopisů (tzn. zcela bez jejich tištěných ekvivalentů), se letos řešila např. na konferenci United Kingdom Serials Group. Na Univerzitě v Leedsu jsou elektronické časopisy vybírány s ohledem na tematické pokrytí všech oborů. Počet těchto časopisů zkatologizovaných a zpřístupněných přes WWW stránky univerzitní knihovny překročil nedávno hranici 7000 titulů. Každý dodavatel má specifické požadavky na podmínky přístupu k časopisům, což vyžaduje neustálou kontrolu a způsobuje komplikace. Proto se Univerzita v Leedsu nedávno zapojila do projektu, který usiluje o to, aby tyto podmínky byly jednotné. Momentálně se univerzita snaží nahradit co největší počet tištěných časopisů jejich elektronickými ekvivalenty, řada oddělení univerzity však s tímto řešením nesouhlasí. Proto budou tištěné a elektronické verze ještě nějaký čas fungovat vedle sebe.

26. CURL, Sheila R.

Subramanyam Revisited : Creating a New Model for Information Literacy Instruction [Znovu Subramanyam : nový model pro výuku informační gramotnosti] / Sheila R. Curl

In: Coll. Res. Libr. – [Chicago]. – 0010-0870. – 62, č. 5 (2001), s. 455-464. Lit. 24.

Krišna Subramanyam prezentoval v 70. letech model evoluce vědeckých informací. Tento model je kruhový, rozdělený obdobně jako ciferník hodin na 12 částí, z nichž každá označuje tvorbu vědeckých a technických informací (zachycených v literatuře) jako součást procesu vědy a výzkumu. Uživatelé se v tomto kruhu pohybují proti směru hodinových ručiček, aby buď využívali informační produkty, nebo prováděli výzkum. Tohoto modelu lze velmi dobře využít jako pedagogické pomůcky při navrhování procesů přispívajících k podpoře a výuce informační gramotnosti. I když je model téměř 30 let starý, je stále platný. Může být přizpůsoben tak, aby napomohl současným studentům vysokých škol pochopit strukturu informací, které se musí naučit využívat, aby uspěli jako studenti i jako odborníci ve svém oboru. V příspěvku je popsán původní model, jeho úprava a aplikace na výuku k informační gramotnosti studentů strojírenství a techniky.

27. DAVIDSON, Laurie

Integrating access to digital collections : MAP from Innovative Interfaces [Integrovaní přístupu k elektronickým sbírkám: projekt MAP společnosti Innovative Interfaces] / Laurie Davidson

In: Vine. – [London]. – 0305-5728. – č. 125 (2001), s. 49-55. Lit. 5.

Projekt MAP (Millennium Access Plus) se snaží zajistit přístup k různorodým a stále narůstajícím informačním zdrojům, které knihovny v současnosti nabízejí. MAP se skládá ze tří základních částí – WebBridge, MetaFind a Web Access Management. WebBridge propojuje jednotlivé zdroje, kritéria propojování si určují knihovny. Popsáno propojování zdrojů (princip dynamických a kontextuálních linků). Aby mohlo k tomuto propojování zdrojů docházet, musí se různí zprostředkovatelé zdrojů dohodnout na jednotném způsobu, jakým se informace budou přenášet. O to se snaží iniciativy typu Open URL (standardizovaný způsob, jak přenášet informaci obsaženou v URL mezi dvěma různými zdroji; jde o nový standard National Information Standard Organization), dále DOI (Digital Object Identifier) – přiřazuje se jednoznačný identifikátor objektu, k němuž je získáván přístup, a CrossRef – propojovací služba, která

využívá DOI jako primární identifikátor pro „linkování“ mezi citací a plným textem článku. MetaFind umožňuje prohledávání všech informačních zdrojů knihovny současně. Mnoho informací je uloženo v databázích, které nejsou dostupné přes běžné vyhledávací mechanismy; tyto databáze jsou součástí tzv. hlubokého či neviditelného webu (deep web, invisible web). MetaFind umožňuje vyhledávání i v těchto databázích. Kromě toho podporuje tzv. „multiprotokolové“ vyhledávání – zahrnuje protokoly Z39.50, http, SQL. MetaFind obsahuje také „překladače“, který rozumí vyhledávací syntaxi jakéhokoli zdroje. Služba Web Access Management kontroluje přístup k informačním zdrojům dle podmínek zpřístupňovatele. Pomocí proxy serverů umožňuje přihlášenému uživateli získat přístup k licencovaným informačním zdrojům nebo naopak zamítne přístup uživateli, který se přihlašuje z neznámé IP adresy.

28. DUGAN, Robert E.

Managing Laptops and the Wireless Network at the Mildred F. Sawyer Library [Práce s laptopy a bezdrátová síť v Mildred F. Sawyer Library] / Robert E. Dugan

In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 4 (2001), s. 295-298.

Postup zavádění nové služby – půjčování laptopů pro práci uživatelů v knihovně Mildred F. Sawyer Library na Suffolk University v Bostonu. Podnětem (v roce 1999) bylo zjištění, že počítačové stanice, které knihovna nabízí, nestačí potřebám studentů. Zvyšování počtu počítačových stanic se střetlo s nutností dále neubírat místa určená ke klasickému studiu. Potřebám studentů by přitom nestačilo malé zvýšení počtu počítačových stanic. Problém byl řešen nákupem 12 laptopů, které jsou čtenářům k dispozici. Po této první fázi hledala knihovna způsob, jak zajistit uživatelům laptopů přístup na internet. Neosvědčilo se první řešení, zřízení „internetových zón“, které studenty omezovalo určením místa práce. Úspěch mělo druhé řešení: použitím bezdrátového připojení umožnit práci s internetem kdekoli ve studovnách a prostorách knihovny. Z připojených statistických tabulek vyplývá, že toto řešení způsobilo dramatický nárůst zájemců o službu. Autor specifikuje použité technické zařízení a informuje o některých problémech, které vznikají v oblasti řízení a technologie.

29. ECKWRIGHT, Gail Z. – BOLIN, Mary B.

The Hybrid Librarian : the Affinity of Collection Management with Technical Services and the Organizational Benefits of an Individualized Assignment [Hybridní knihovník : souvislost výpůjčních služeb s akvizicí, katalogizací a správou seriálů a prospěch knihovny z postupu jednotlivců] / Gail Z. Eckwright, Mary K. Bolin

In: Journal of Academical Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 6 (2001), s. 452-456.

Knihovny jsou zpravidla organizovány podle pracovní náplně knihovníků do oddělení akvizice, katalogizace, správy sbírek, oddělení informačních technologií apod. Článek ukazuje netradiční model organizace práce ve vysokoškolských knihovnách, založený na individuálním řešení náplně práce knihovníků. Velmi netradičně k organizaci práce přistupují např. v knihovně University of Idaho (<http://www.lib.uidaho.edu/index.html>). Každým rokem děkan fakulty reviduje náplň práce pracovníků knihovny, která závisí na jejich znalostech, zkušenostech a dokonce i přáních, ale také na organizaci celé fakulty, na projektech, které se daný rok řeší, a na změnách metod výuky. Výsledkem může být hybridní povolání, kde jsou smazány tradiční hranice mezi jednotlivými odděleními knihovny. Jde o celkový posun v chápání pozice knihovníků. Přehled pracovníků z referenčních a rešeršních služeb o potřebách a chování uživatelů při vyhledávání je využíván při katalogizaci a akvizici a naopak přehled pracovníků katalogizace a akvizice o fondech je využíván v referenčních a rešeršních službách. Tento model prospívá celé knihovně, ale také jednotlivcům, kterým přináší jistou míru nezávislosti, možnost dalšího vzdělávání a uspokojení z plného využití svých znalostí. Zkušenosti knihovníků lze kombinovat různými způsoby, proto jiným knihovnám popisovaný model nemusí vyhovovat.

30. GANNON-LEARY, Pat – HARE, Catherine – PARKER, Sandra

A dynamic profession NVQs [National Vocational Qualifications] may impact on education for librarianship in Britain. [Dynamická profese : NVQ (Národní odborná kvalifikace) může ovlivnit knihovnické vzdělávání v Británii] / Pat Gannon-Leary, Catherine Hare a Sandra Parker

In: Aust. Libr. J. – Kingston. – 0004-9670. – 50, č. 1 (2001), s. 7-14. Lit.

Autoři se zabývají britským systémem odborné kvalifikace a jeho dopadem na knihovnické vzdělávání. Zavedení nových technologií rozšířilo úkoly knihovníků a informačních pracovníků a způsobilo v knihovnické profesi velké změny organizační i v pracovních postupech. Knihovnictví přestalo být „profesí na celý život“. Tato situace si vyžaduje i změny v systému knihovnického vzdělávání. Autoři informují o britském kvalifikačním systému pro určitá pracovní místa, který akredituje knihovnické sdružení LA (Library Association). Dalším systémem, který se objevil na britské knihovnické scéně v nedávné době, je NVQ (National Vocational Qualifications, Národní odborná kvalifikace), umožňující získat vzdělání na úrovni ekvivalentní k bakalářskému stupni prostřednictvím kurzů. University of Northumbria v Newcastleu je první knihovnická škola, která se stala střediskem hodnocení pro NVQ. Autoři vysvětlují principy NVQ: nabízí cestu ke kvalifikaci založenou na praxi (to vychází z poznatku, že schopnosti projevované v praxi nemusí odpovídat předchozímu akademickému úspěchu či neúspěchu), je flexibilní (bez bariér jako je např. věk), účastník studuje svým tempem apod. I tak zůstávají překážky, jako jsou časová náročnost a cena, i když náklady často převezme zaměstnavatel. Je třeba zřetelněji stanovit vztahy k dalším kvalifikačním systémům. Zavedení NVQ je

chápano jako nejvýznamnější krok v profesionálním školení v posledním desetiletí v Británii. Protože o tento systém mají zájem i další státy Evropské unie, bude zajištěna i mezinárodní přenosnost takto získané kvalifikace.

31. GRÁFOVÁ, Jarmila
Fotografie jako archivní dokumenty a možnosti ich spracovania a ochrany : Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine [Fotografie jako archivní dokumenty a možnosti jejich zpracování a ochrany : Archiv literatury a umění Slovenské národní knihovny v Martině] / Jarmila Gráfová
In: Knižnica. – [Martin]. – 1335-7026. – 3, č. 2 (2002), s. 83-85.
U vědomí důležitosti fotografie jako pramenného materiálu začal Archiv literatury a umění Slovenské národní knihovny v Martině soustřeďovat fotodokumentační památky již od svého založení v roce 1954 (v archivech se obrazovým dokumentům začala zvýšená pozornost věnovat až po vydání zákona SNR č. 149/1975 Zb. o archivnictve, jenž mezi archivní dokumenty zařadil mj. všechny druhy obrazových záznamů, které vznikly z činnosti osob nebo korporací). Oddělení fotodokumentačních památek se zaměřuje na tři základní okruhy materiálu. Prvním okruhem jsou fotografie dokumentující život slovenských spisovatelů, hudebníků, výtvarníků, architektů, herců a jiných představitelů slovenské kultury, vědy a politiky (sbírka osobních fondů je nejpočetnější, její součástí jsou též reprodukce děl původců fondů a děl věnovaných původcům fondů - od bust, portrétních maleb přes medaile, známky a mince až po karikatury). Druhý okruh dokumentů tvoří fotografie měst a obcí se vztahem k osobnostem, třetím okruhem jsou fotografie o činnosti Maticy slovenské a nově též Slovenské národní knihovny. Příspěvek charakterizuje tyto části fondů, metodické a personální problémy jejich popisu a zpracování, metody třídění, retrokonverzi katalogů a počítačové zpracování sbírek na základě mezinárodních norem pro popis archivních a knihovních dokumentů. Cílem je vypracovat nové interní směrnice pro popis archivních dokumentů se zaměřením na jejich počítačové zpracování v systému ALEPH 500 a ve formátu MARC21. V závěru článku se autorka dotýká i problému ochrany originálních fotografií a negativů (vhodné uložení, výroba nových bezpečnostních negativů a jejich zabezpečení).
32. HARRINGTON, Deborah Lynn – LI, Xiaodong
Spining an Academic Web Community : Measuring Marketing Effectiveness [Jak rozvířit vysokoškolskou webovou komunitu : měření marketingové účinnosti] / Deborah Lynn Harrington, Xiaodong Li
In: J.Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 3 (2001), s. 199-207. Lit. 17.
Zpráva o dotazníkovém průzkumu účastníků diskusních skupin ve virtuální komunitě vysokoškolských knihoven. Tým knihovníků a odborníků v oblasti technologií na Texas A&M University vytvořil na podzim 1999 projekt webové stránky nazvané Academic Libraries of the Twenty First Century (Vysokoškolské knihovny 21. století, <http://library.tamu.edu/21century>). Projekt byl zaměřen na vytvoření takového prostředí, které usnadní diskuse a předávání vzdělávacích zkušeností. Nabízí dvě diskusní fóra, databáze, připravovanou „webbibliografii“, kalendář událostí apod. Aby stránka přitahovala pozornost a tak se dál rozvíjela, je úkolem marketingu. Internetový marketing je v začátcích, ale ve webovském prostředí se dá použít mnohé z toho, co se osvědčuje jinde. Uvádějí se např. metody e-mailového marketingu, marketingu vztahů [relationship marketing]. Nedostatek informací o problematice marketingu ve virtuálním společenství byl pohnutkou k provedení výzkumu. Autoři článku přinášejí přehled literatury, která se z velké části věnuje pojmu „virtuální komunita“. Pro propagaci dvou diskusních skupin v období leden-duben 2000 a červenec-srpen 2000 byly použity různé metody. Dotazníkový průzkum ověřoval účinnost těchto metod a kvalitu projektu webového místa. Výsledky ukázaly, že online techniky, zvláště elektronická pošta, oznámení přes listserv a použití sítě profesionálních vztahů jsou velmi efektivní.
33. HERRING, Susan Davis
Using the World Wide Web for research : are faculty satisfied? [Využívání www pro vědeckou práci : jsou vysokoškolští učitelé spokojeni?] / Susan Davis Herring
In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 3 (2001), s. 213-219. Lit. 27.
Zpráva o výzkumu spokojenosti členů pedagogického sboru fakulty s webem jako vědeckým zdrojem. Web se stal velmi používaným nástrojem (pro vědeckou práci i při výuce) na vysokých školách v USA od svého zavedení v roce 1991. Vysokoškolští knihovníci musejí chápat postoje pedagogů k webu, aby jim mohli poskytovat co nejúčinnější služby jak referenční, tak při budování fondů. Dosud neexistoval vědecký výzkum těchto postojů. V současném výzkumu byly kladeny dvě otázky: přijatelnost webu jako vhodného zdroje pro vlastní vědeckou práci učitelů a přijatelnost webu jako zdroje vůbec. V množství literatury o přijímání a využívání Internetu a webu na vysokých školách nebyly nalezeny publikace týkající se přímo spokojenosti učitelů s webem jako vědeckým nástrojem. Vlastní průzkum byl proveden pomocí dotazníku zasláného elektronickou poštou. Výsledky šetření jsou shrnuty do tabulek v textu článku. Obecně byli pedagogové spokojeni s webem jako nástrojem pro svou vědeckou práci. Zároveň trochu zpochybnili spolehlivost nalezených informací a tedy i roli webu jako jediného zdroje. Toto zjištění má význam pro budování fondů.

34. JANSEN, Bernard J. – POOCH, Udo
A Review of Web Searching Studies and a Framework for Future Research [Přehled studií o vyhledávání na webu a rámec pro budoucí výzkum] / Bernard J. Jansen, Udo Pooch
In: JASIST: J. Amer. Soc. Inform. Sci. Technol. – [New York]. – 1532-2882. – 52, č. 3 (2001), s. 235-246. Lit.
Vyhledávání v režimu online je nyní pro uživatele běžné na univerzitách, v obchodě i na domácích počítačích. Většina studií týkajících se tohoto vyhledávání může být rozdělena na práce o tradičních systémech vyhledávání informací a na studie o online vyhledávání ve veřejně přístupných katalozích (OPAC). Výzkum vyhledávání na webovských stránkách je stále ještě v počátečním stadiu. Uvádějí se závěry dosud publikovaných studií o vyhledávání na webu a přehled současného stavu výzkumu. Ze závěrů vyplývá, že metody výzkumu i používaná terminologie dosud nejsou sjednoceny. Navrhuje se rámec pro budoucí studie, který by umožňoval srovnání výsledků. Uvádějí se výhody tohoto jednotného rámce a diskutují se důsledky pro navrzení systémů vyhledávání informací na webu. Provádí se též srovnání rešeršních charakteristik uživatelů webu ve srovnání s uživateli tradičního vyhledávání informací a systémů OPAC. Podle tohoto srovnání se vyhledávání na webu liší od vyhledávání v jiných prostředích.
35. JAROŠENKO, T. A.
Elektronnyje žurnaly – problema ili panaceja? [Elektronické časopisy – problém nebo všelék?] / T. A. Jarošenko
In: Nauč. Techn. Bibl. – [Moskva]. – 0130-9765. – č. 2 (2001), s. 91-96.
Obecnější úvahy o elektronických časopisech i konkrétní situace jejich využití na Ukrajině. Po stručném terminologickém úvodu s vysvětlením obsahu pojmů paralelní, originální a integrovaný elektronický časopis (v posledním případě spíše služba) a přehledu formátů používaných v případě elektronických časopisů se autorka zaměřuje na motivy využití elektronických časopisů knihovníky a uživateli. Pro obě skupiny jsou tyto zdroje odpovědí na řadu tradičních problémů spojených s operativním dodáváním dokumentů, s dostupností neohraničenou časovými a geografickými faktory, knihovníkům navíc slibuje ušetření místa na policích, méně fyzické námahy spojené s manipulací s fascikly atd. – i když momentální přechodná etapa si vynucuje umění pracovat s oběma formami. Většina ukrajinských knihoven zatím zaujímá konzervativní přístup, ať už kvůli nepřipravenosti knihovníků ke správě elektronických zdrojů, někdy i nechuti naučit se být kvalifikovaným asistentem uživatele, vzhledem k nízké úrovni „internetizace“ a technického vybavení knihoven, ale také např. kvůli malému počtu vlastních ukrajinských elektronických časopisů. Jsou popsány první zkušenosti ukrajinských knihoven, které získaly od roku 1999 přístup k elektronickým časopisům nakladatelství Springer v rámci konsorcia 85 ukrajinských knihoven (knihovny projevují různou míru aktivity – analýza využití plných textů v době od října 1999 do února 2000 ukázala v některých případech až 4000 přístupů, v jiných 0, přičemž k poslední kategorii patřily i největší knihovny; průměr byl 100 přístupů na knihovnu). V roce 2000 se Ukrajina zapojila do konsorcia na bázi projektu EIFL Direct (Electronic Information For Libraries, společná iniciativa Open Society Institute a EBSCO), dále byla uzavřena dohoda o pilotní fázi zpřístupnění elektronických časopisů nakladatelství Academic Press a jedná se o dalších projektech.
36. KIMLIČKA, Štefan
Konceptia vzdelávania knižničných a informačných pracovníkov na prahu informačnej spoločnosti [Koncepte vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků na prahu informační společnosti] / Štefan Kimlička
In: Kniž. Inform. – [Martin]. – 1210-096X. – 33, č. 6 (2001), s. 241-244.
V roce 2001 uplynulo 50 let od konstituování studijního oboru Knihovni a informační věda na Univerzitě Komenského v Bratislavě (dnes na katedře knihovni a informační vědy). Autor vyjmenovává faktory ovlivňující vývoj a změny studijního programu a zvláště se zabývá situací 90. let, současným stavem katedry a tendencemi vývoje studia. Ve školním roce 2001-2002 na katedře souběžně existují 3 typy programu magisterského studia: dobíhá 5leté dvouoborové studium zavedené po roce 1990 (kombinace s cizím jazykem, event. s pedagogikou), pokračuje 3. a 4. ročník jednooborového studia (všeobecný program knihovni a informační vědy s možností výběru orientací od 5. semestru) a jako nejnovější se rozvíjí tzv. kreditová modifikace jednooborového studia (1. a 2. ročník). Autor uvádí důvody návratu k jednooborovému studiu, připomíná výzkum potřeb informačních profesí na trhu práce provedený v letech 1996 a 1998. Podrobněji se věnuje systému studia na bázi kreditů (na tento systém přechází celá Univerzita Komenského), který byl vypracován jako pětiletý v souladu s Evropským systémem transferu kreditů a má dvě úrovně (pregraduální – bakalářskou a postgraduální – magisterskou a doktorandskou) a tři zaměření (veřejné knihovny a management, informační systémy a informační analýza a historické knihovni fondy). Autor vidí ve flexibilním kreditovém programu budoucnost, neboť program umožní studentům kombinacemi předmětů vytvářet si svůj profil podle zájmu a podle potřeb trhu práce i s možností absolvovat část studia na zahraničních univerzitách. Mezinárodní systém kreditů vyžaduje náročnou softwarovou podporu kvůli sledování průběhu studia jednotlivých studentů a i z tohoto důvodu je čas nutný pro úpravu studijních programů a vytvoření nezávislých bakalářských a magisterských programů odhadován na 3-4 roky. Mezinárodní dohody a aktivity (mj. tzv. boloňská deklarace a závěry konference v Salamance) směřující k harmonizaci vzdělávání ovlivňují diskusi o koncepci dalšího rozvoje vysokého školství na Slovensku vůbec a stále více potvrzují nutnost výše naznačeného rozdělení studia. V závěru autor formuluje nutné podmínky pro to, aby se studijní a vědecký obor mohl dále rozvíjet a nestal se jen udržovatelem a interpretátorem v daném čase zakonzervovaného

poznání. Porovnání těchto podmínek rozvoje oboru s reálným stavem katedry (materiální a informační zajištění, finanční ohodnocení pracovníků) však nenaplňuje optimismem.

37. MARSHALL, Nancy J.
Public relations in Academic Libraries : a Descriptive Analysis [Vztahy s veřejností v univerzitních knihovnách : popisná analýza] / Nancy J. Marshall
In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 2 (2001), s. 116-121. Lit. 13.
Pro většinu organizací (soukromých i veřejných) jsou vztahy s veřejností (PR - public relations) velmi důležitou a potřebnou součástí vedení knihovny. PR slouží mimo jiné jako prostředek pro získávání finanční i jiné podpory knihovny. V univerzitním prostředí je základní funkcí PR především informování uživatelů (studentů, odborného personálu a celé fakulty) o nových i existujících knihovních službách, zdrojích a materiálech dostupných v knihovně. Dosud byla potřeba PR univerzitními knihovnami často podceňována. Článek analyzuje výsledky výzkumu na téma public relations ve 13 knihovnách na Středozápadě USA. Pro získání reprezentativní studie byly vybrány knihovny soukromých vysokých škol i veřejných univerzit. Výzkum se zaměřil na zodpovězení otázek typu, kdo je v knihovně odpovědný za PR, které činnosti PR byly doposud zřízeny a jak jsou tyto činnosti v praxi efektivní. Účinnost PR byla ověřena na 7 faktorech, mezi které patří například rozpočet knihovny nebo zvýšené využívání knihovny. Důležitým cílem PR pro většinu knihoven je rozšiřování informací o jejich aktivitách. Děje se tak formou informačního bulletinu, brožur, e-mailu nebo pomocí WWW (každá knihovna má dnes samostatnou webovou stránku). Výzkum prokázal, že žádná ze sledovaných knihoven neměla zatím oficiální metodický plán PR. Tento nedostatek výrazně omezuje účinnost PR. Navíc řada vedoucích knihoven není dosud o prospěšnosti PR přesvědčena. Autorka tento negativní přístup považuje za chybný, protože efektivní PR může knihovně přinést mnoho užitečného.
38. MAY, Anne K. a kol.
A Look at Readers's Advisory Services [Pohled na poradenskou službu čtenářům] / Anne K. May
In: Libr. J. – [New York]. – 0363-0277. – 125, č. 15 (2000), s. 40-43.
Autorky informují o výsledcích a závěrech svého průzkumu stavu práce se čtenářem – poradenské služby při výběru četby pro zábavu. V úvodu podávají přehled vývoje této služby a pak podrobně referují o průzkumu. Navštívily celkem 54 veřejných knihoven v okrese Nassau county (New York) se simulovanou žádostí o radu při výběru knihy. Sumarizují reakce knihovníků od velmi vstřícných po odmítavé, hodnotí průběh dalšího rozhovoru, kterým knihovník zjišťoval jejich čtenářský vkus, jak používal nástroje a pomůcky. Dále si všimly, zda v knihovně mají a používají „pasivní poradenství“ – vyhrazené regály, letáky, bulletiny apod., a jak se poradenské služby čtenářům objevují na webovských stránkách knihoven. Závěry nejsou v této oblasti knihovnické práce příliš uspokojivé.
39. POLITY, Yolla – CARTELLIER, Dominique
Les éditeurs français ou francophones et le Web [Francouzští či frankofonní nakladatelé a web] / Yolla Polity, Dominique Cartellier
In: Bull. Bibl. France. – [Paris]. – 0006-2006. – 46, č. 1 (2001), s. 24-31. Lit. 16, tab.
Elektronické vydávání, složitá a mnohotvárná oblast zahrnující CD-ROM, online publikace a elektronické knihy (e-books) a s nimi spojený obchod přitahuje zájem sociologů, ekonomů i historiků knihy. V jeho stínu však zůstávají nezodpovězeny otázky vlivu internetu na prosazování a šíření tradičních papírových knih, málo se v těchto souvislostech studuje postavení samotných nakladatelů, změny v jejich činnosti, jejich strategie v nové ekonomice a vztahy s distributory a knihkupci. Na zkoumání těchto otázek bylo zaměřeno šetření, které se uskutečnilo v letech 1999 a 2000 na univerzitě v Grenoblu (zčásti provedeno samotnými studenty v souvislosti s pedagogickým zadáním naučit se mj. analyzovat a hodnotit webovské stránky a poznat nakladatelský sektor). Bylo možno vyvodit závěry o rychlém nárůstu podílu francouzských, resp. frankofonních nakladatelů prezentujících se na webu, zkoumalo se zastoupení nakladatelů podle jednotlivých oborů (tradičně nejvíce webovských stránek patří nakladatelům z oboru chemie, informatiky, práva), podle velikosti nakladatelství, podle typu prezentace na webu (od nejjednoduššího typu – „výkladní skříň“ přes typ „katalog“ po nejsložitější typ – „prodej“, který v sobě zahrnuje typy předchozí). Potěšující je převažující počet stránek typu „katalog“ s interaktivním přístupem. Překvapující je četnost velkých nakladatelů v kategorii „výkladní skříň“ – jsou to však často spíše portály odkazující na stránky jednotlivých členů skupiny (<http://www.hachette.fr>, <http://www.havas.fr>, <http://www.glenat.com>). Co se týká elektronického prodeje, odborná veřejnost si klade otázky o možné redistribuci úloh v tradičním řetězci nakladatel – distributor – knihkupec pod vlivem elektronického obchodu, o větším využívání přímého prodeje samotnými nakladateli (velmi aktivně to začali využívat vydavatelé úzce specializované literatury). Doposud fungující relace zatím nebyly příliš narušeny a web je využíván jako doplňkový prostředek prodeje; změnu mohou do tradičního řetězce vnést elektronická knihkupectví, která ale často zřizují sami nakladatelé (analyzuje se případ skupiny Eyrolles – <http://www.eyrolles.com>, resp. <http://www.editions-eyrolles.com>, a Éditions d' Organisation – <http://www.editions-organisation.com>). Dále jsou stručně charakterizovány internetové strategie francouzských skupin Hachette, Havas, Dunod, Dalloz a Masson. Autoři vyvozují závěr, že je obtížné předpovědět, jaká bude role nakladatelů v online prodeji, obecně je však možno říci, že se ve světě internetu rychle zorientovali, že

webovský model „výkladní skříň – katalog – prodej“ se bude obohacovat službami s přidanou hodnotou (tisk online, elektronické vydávání na zakázku atd.) a budou využívány další technické možnosti internetu (multimédia, hypertextualita, elektronické konference). Přiloženo schéma, podle něhož byly webovské stránky vyhodnocovány.

40. PREECE, Barbara

Union and Virtual Catalogs in a Consortial Environment [Souborné a virtuální katalogy v prostředí konsorcií] / Barbara Preece

In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 6 (2001), s. 470-472.

Souborné a virtuální katalogy v knihovnách a informačních institucích plní mnoho funkcí, příspěvek je však zaměřen především na jednu z nich, a to na sdílení zdrojů v rámci konsorcií. Vytváření konsorcií se dnes jeví jako levná a efektivní cesta pro přístup zúčastněných knihoven a jejich uživatelů ke zdrojům, které tyto knihovny samy nevládní. Autorka stručně charakterizuje způsoby sdílení zdrojů a ukazuje výhody a nevýhody využití souborných a virtuálních katalogů na příkladech převážně z univerzitního a akademického prostředí. Podrobněji je pojednáno o ILC SO (Illinois Library Computer Systems Organisation – http://pac.ilcso.uiuc.edu/perl_scripts/welcome.pl), BLC (Boston Library Consortium – <http://www.blc.org/>) a OhioLINK (Ohio Library and Information Network – <http://www.ohiolink.edu/>). Na téma souborných a virtuálních katalogů v prostředí konsorcií proběhla v srpnu 2001 pod patronací IFLA diskuse (IFLA Preconference on Consortium, sborník příspěvků – <http://www.nelinet.net/conf/ifla/ifla.htm#program>).

41. RASCHKE, Gregory K. – FRANK, Donald G. – WOOD, Julie – YANG, Julie Z.

Information Consulting : the Key to Success in Academic Libraries [Informační služby : klíč k úspěchu vysokoškolských knihoven] / Gregory K. Raschke, Donald G. Frank, Julie Wood, Julie Z. Yang

In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 2 (2001), s. 90-96. Lit. 31.

Životaschopnost vysokoškolských knihoven je stále více závislá na organizaci práce, na zavádění nových technologií, na pružnosti informačních služeb a na neustálém sledování změn způsobu práce uživatelů s informacemi a jejich vzájemné komunikace. Článek se zaměřuje na konzultační (informační) služby pro fakulty, tedy studenty, administrátory, pedagogy a ostatní pracovníky vysokých škol. Návštěvnost knihoven poklesla z důvodu možnosti vzdáleného přístupu uživatelů k četným elektronickým zdrojům, fyzická knihovna by však nadále měla plnit důležitou informační funkci a měla by být nezbytnou součástí fakulty a přímo se podílet na životě fakulty. Knihovníci by se však neměli spoléhat na to, že akademická obec bude knihovnu navštěvovat automaticky. Autoři doporučují aktivní až agresivní přístup pracovníků vysokoškolských knihoven a poukazují na úspěšné metody uplatňované při začleňování vysokoškolských knihoven do organizační struktury fakult. Integraci knihoven do vzdělávání a vědeckého výzkumu usnadní odborně vedené informační služby, podíl na výuce informační gramotnosti a týmová spolupráce se studenty a pedagogy při řešení projektů. Rozvíjení partnerského vztahu s uživateli je strategickou záležitostí. Od těchto činností se odvíjí výše rozpočtu a prestiž knihovníků. Příspěvek definuje postavení, pracovní náplň a vlastnosti vysokoškolského knihovníka, které by měly přispět k tomu, aby knihovna byla součástí fakulty (univerzity) a ne odděleným pracovištěm. Jako inspiraci pro změny v přístupu k uživatelům lze využít revidovanou směrnici ALA (American Library Association) „Guidelines for Liaison Work“ (http://www.ala.org/rusa/stdn_liaison.html).

42. SCHNEIDER, Tina M.

The Regional Campus Library and Service to the Public [Regionální vysokoškolské knihovny a služby veřejnosti] / Tina M. Schneider

In: J. Acad. Librarianship. – [New York]. – 0099-1333. – 27, č. 2 (2001), s. 122-127. Lit. 33.

Článek se zabývá regionálními vysokoškolskými knihovnami (regional campus library), jejich úlohami na univerzitách a v širší společnosti. Právě tyto knihovny často představují jedinou možnost dalšího vzdělávání veřejnosti. Knihovny obecně plní v dnešní době funkce hlavních center vzdělávání lidí, kteří nenavštěvují univerzity (pracující a lidé v domácnostech). Ale primární klientelou regionálních vysokoškolských knihoven stále zůstávají fakulty a studenti. Dosud neexistuje žádná literatura zabývající se posláním těchto knihoven. Autorka se o shrnutí tohoto problému pokouší v daném článku. Popisuje poslání a úlohu regionálních vysokoškolských knihoven a analyzuje, zda jsou tato poslání a účely úspěšně realizovány v praxi. Dále se zaměřuje na porovnávání různých knihoven tohoto typu a nakonec uvažuje o jejich budoucí roli ve společnosti. V článku je daná problematika zkoumána na 20 regionálních vysokoškolských knihovnách ve státě Ohio (<http://www.regents.state.oh.us/plandocs/2yrsrv.html>), které reprezentují situaci těchto knihoven v celonárodním měřítku. Samotný průzkum spočíval ve zjišťování základních informací zkoumaných univerzit, dále ve zjišťování statutů knihoven a sledování služeb, které nabízejí. Základní průzkum byl doplněn ještě dalšími specifickými otázkami týkajícími se poskytování služeb veřejnosti. Jako představitel vyššího vzdělávání veřejnosti mají regionální univerzity jedinečnou příležitost prokázat, jak jejich služby a výzkumy mohou prospět společnosti jako celku. Součástí těchto služeb pak jsou především knihovny.

43. ŠRAJBERG, Ja. L.

Elektronnyje biblioteki Rossii : programmaja strategija i projektnaja taktika [Elektronické knihovny Ruska : programová strategie a taktika projektu] / Ja. L. Šrajberg

In: Nauč. Techn. Bibl. – [Moskva]. – 0130-9765. – č. 2 (2001), s. 69-74.

Článek o postupu projektu národního meziresortního programu „Elektronické knihovny Ruska“. Elektronická knihovna je široký pojem označující strukturovaný soubor různorodých a distribuovaných elektronických zdrojů v rámci jednotného organizačního schématu a způsobu zpřístupnění; nejde jen o digitalizaci částí fondů knihoven (někdy se i mezi knihovníky vyskytují představy o elektronické knihovně jako o digitalizovaném celém fondu knihovny); tento pojem je nutno také odlišovat od pojmu automatizovaná knihovna. V Rusku se první projekty elektronické knihovny objevily v letech 1996-1999, náskok USA a západní Evropy, které se těmito otázkami začaly zabývat v letech 1992-1994, tedy není v tomto případě tak velký. Počátkem roku 2001 byly ukončeny přípravné práce na projektu, který staví na již dosažených výsledcích prací mnoha knihoven, univerzit, programů podporovaných např. ministerstvem vědy aj. Autor rekapituluje strategické úkoly programu a jednotlivé typy projektů pro první etapu realizace systému elektronické knihovny: organizační projekt, vytvoření webovského serveru programu, vlastní technický projekt elektronické knihovny, projekt analytického sledování stavu ruských elektronických zdrojů včetně zpracování metodiky hodnocení, projekty legislativních a normativních dokumentů, projekty zabývající se programovými prostředky, jazykovou podporou. (Pozn. red.: Oficiální materiál zahrnující koncepci, cíle programu, hlavní úkoly, konkrétní dílčí etapy, úkoly a odpovědnosti jednotlivých garantů, finanční rozvahu atd. je přístupný na webovských stránkách GPNTB – Státní veřejné vědeckotechnické knihovny: <http://www.gpntb.ru/win/PRG-ELR7a.html>).

44. ŠUŠOL, Jaroslav

Konzorcium – staronový fenomén na scéně knižničnéj kooperácie [Konzorcium – staronový fenomén v kooperaci knihoven] / Jaroslav Šušol

In: Knižnica. – [Martin]. – 1335-7026. – 3, č. 2 (2002), s. 65-69. Lit. 14.

Specializovaná konsorcia knihoven spojená s licenční praxí (vytvářená za účelem využívání produktu určitého vydavatele či zprostředkovatele) jsou nutností vzhledem k neustále rostoucím cenám přístupu k periodickým publikacím (elektronickým i neelektronickým), pojem konsorcium je však širší. Může jít jak o neformální sdružení kooperujících knihoven až po formální organizace fungující na základě kontraktů a s přesně definovanou organizační strukturou. Ve světě existuje celá škála organizačních, technologických a ekonomických modelů, v jejichž rámci konsorcia fungují; vzhledem k tomu, že každý model má opodstatnění v konkrétní situaci dané země či regionu, není na místě vyzdvihování či naopak zatracování některých z nich a zahraniční postupy nejsou automaticky přenosné. Vždy je nutno brát v úvahu ekonomickou a legislativní situaci (jak jsou definovány základní podmínky sdružování knihoven, možnosti společného financování nebo přesuny finančních prostředků z rozpočtů knihoven do sdružených konsorciálních zdrojů). Autor vychází z poznatků získaných v rámci projektu CELIP (Central and Eastern European Licensing Platform), a proto mj. uvádí zajímavé aktivity a projekty ze střední a východní Evropy: Bulharsko (konsorcium pěti univerzitních knihoven Current Contents pro zabezpečení společného přístupu k databázím ISI, konsorcium pěti vědeckých knihoven ProQuest Medical Library Collection), Maďarsko (zde funguje na 20 menších licenčních konsorciích), Pobaltí (konsorcia fungují zatím pro účel koordinované automatizace a kooperativní katalogizace, Estonsko zahájilo jednání o možnostech spolupráce s finským systémem FinELib), Polsko (konsorcium 6 knihoven v horním Slezsku zaměřené na nákup offline i online elektronických zdrojů na základě společně definované akviziční politiky), Slovinsko (první národní licenční smlouvy zde byly uzavřeny v roce 1997 prostřednictvím systému, resp. sítě COBISS, vzniklé již v roce 1987 jako systém kooperativní katalogizace tehdejší Jugoslávie). V Německu je dnes funkčních asi 15 knihovních konsorcií, z nichž nejznámější je HeBIS (<http://www.hebis.de/hebis-konsortium/index.html>). Zajímavá je informace o vytvoření mezinárodního konzultativního orgánu pro konsorcia tří německy mluvících zemí GASCO (German, Austrian and Swiss Consortia Organisation – <http://www.hbz-nrw.de/arbeitsverbund/gast/konsortien.html>). Velmi progresivní je řecké konsorcium HEAL-Link (Hellenic Academic Libraries Link – <http://heal-l.physics.auth.gr/>). V Kanadě byl v rámci národního projektu inovací a rozvoje výzkumných kapacit schválen projekt Canadian National Site Licensing Project (CNSLP – <http://www.uottawa.ca/library/cnslp>). Dlouhou tradici spolupráce mají skandinávské státy a všechny kromě Norska mají zajištěné centrální financování konsorciálních aktivit. Na společném financování je založeno také finské konsorcium FinELib, vytvořené za účelem zpřístupnění elektronických zdrojů (<http://www.lib.helsinki.fi/finelib>).